משנה · אחרונים · מלאכת שלמה · סדר טהרות

מלאכת שלמה על משנה ידים

רבי שלמה עדני

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מלאכת שלמה על משנה ידים

רבי שלמה עדני

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מלאכת-שלמה-על-משנה-ידים/
הקובץ נוצר ב־22 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 7
משנה ג 7
משנה ה 8
פרק ב 9
משנה א 9
משנה ב 10
משנה ג 10
משנה ד 13
פרק ג 13
משנה א 13
משנה ב 14
משנה ג 14
משנה ד 14
משנה ה 14
פרק ד 16
משנה א 16
משנה ב 16
משנה ג 16
משנה ד 17
משנה ה 18
משנה ו 18
משנה ז 19
משנה ח 19

פרק א

משנה א

ובעה"י המברך לחם ומים נתחיל מסכת ידים

מי רביעית וכו' נזיר פ"ג מינים דף ל"ח וגיטין דף ט"ו והתם קתני מרביעית כולו תיבה אחת בלי יוד אחר המם ופי' שם רש"י ז"ל כלי מחזיק רביעית מלא מים אבל בחולין פ' כל הבשר (חולין דף ק"ז) גרסינן מי רביעית ותרויהו איתנהו דבעינן לאחד רביעית מים וגם שהכלי לכל הפחות יחזיק רביעית מים:

או לד' מ"מ ולד'. תניא בתוספתא מי רביעית נותנין לידים לאחד אבל לא לשנים מחצי לוג לשלשה אבל לא לארבעה מלוג לחמשה אבל לא לעשרה ולא למאה מוסיפים על הראשונים ואין מוסיפים על השניים דברי ר"מ ר' יוסי אומר מי רביעית נותנין לידים לאחד אף לשנים מחצי לוג אף לשלשה אף לד' מלוג לה' ולעשרה ולמאה מוסיפים על השניים ואין מוסיפים על הראשונים כיצד נטל את הראשונים ושפשף ונמלך ונעל את השניים ואין כדי שיגיעו לפרק ה"ז מוסיף עליהן ע"כ. והתם בפ"ג מינים כתוב שם דר"מ ס"ל לאחד ולא לשנים ור' יוסי ס"ל לאחד אף לשנים וכמו שכתוב כאן בזו התוספתא (א) והרב בצלאל אשכנזי ז"ל הפך הגירסא והגיהו שם וכדמשמע התם מפירש"י ז"ל:

בפי' רעז"ל וכי לא מהני הכא ה"מ היכא דלא נשאר לשנים האחרונים רביעית. אמר המלקט וכן הא דקאמר מחצי לוג לשלשה ולד' דמשמע ולא לחמשה כו' עד משמע דאיירי בנוטלים זה אחר זה הר"ש ז"ל אבל הרא"ש ז"ל פי' וז"ל מי רביעית נותנים לידים לאחד כו' לאדם אחד תקנו חכמים שלא יטול ידיו בפחות מרביעית מים ושנים ביחד הבאים ליטול ידיהם גם כן הם יכולין ליטול ידיהם מרביעית מים אע"פ שלא ישאר לשני רביעית כדמפרש טעמא בפרק כל הבשר הואיל ומשיורי טהרה קאתו כיון ששניהם באו לטהר ידיהם ביחד שיורי טהרה מועילין לשני בפחות מרביעית וכן חצי לוג לד' ולוג כיון שנתן מים הרבה אפילו מאה גוזמא קאמר כלומר כל זמן שמספיקין המים לכל אחד לשפוך על ידיו פעמים ור' יוסי פליג על לוג ואמר כיון שתתירו ליטול כמה בני אדם חיישינן שמא לא ישאירו לאחרון כדי לשפוך על ידיו פעמים ולכך אוקמי' אשיעור נעילה. עכ"ל ז"ל. [בלשון רבנו יעקב בעל הטורים בסי' ק"ס וקס"ב שלשה פעמים וכן בספר המצות וכן בתוס' בפ' כל הבשר וכן פסק שם בש"ע וז"ל ספר המצות מה שמזכיר מים ראשונים ושניים היינו דוקא במים שבאין לטהר אבל מלבד אלו צריך ליתן עליהם פעם אחרת כדי להסיר מהן הלכלוך וכל דבר שחוצץ ואותם לא הזכיר במשנה לכך צריך ליתן עליהם ג"פ א' להסיר הלכלוך ושתי פעמים לטהרם ע"כ וכתוב שם בב"י ודבר

פשוט הוא שאם ידיו נקיות די לו בשני פעמים כדקתני מתני' ע"כ: ועיין בה"ר יונה ז"ל בפ' אלו דברים. ופי' הרמב"ם ז"ל לקמן פרק שני סוף סימן ג' גבי נוטלים ד' וה' זה בצד זה או זה ע"ג זה ולא נאמר כי המים היורדים מידים העליונים הן משקין טמאים לפי שהן מים ראשונים והידים אשר תחתיהן לא יטהרו במים ההם כיון שהוא טמא לפי שהן כולן במדרגת יד אחת אנו חושבין אותן ע"כ ודעתו ז"ל שלא נזכרו מים שניים במתני' אלא לענין תרומה ולא לענין חולין כלל:

עוד בסוף פי' רעז"ל אבל על הראשונים אם לא הגיעו לפרק אינו יכול להוסיף. אמר המלקט שכל מה שמוסיף הוא מוסיף טומאה כיון שלא נטל בפעם אחת עד הפרק אלא צריך לנגב ידיו ולחזור ולשפוך בבת אחת מים שיגיעו לפרק ור' מאיר פליג בתוספתא ואומר שמוסיפים על הראשונים ואין מוסיפים על השניים דאינם מיטהרין הראשונים אא"כ ישפכם לשניים עליהם בבת אחת והלכה כסתם מתני' ואפשר לומר דבהא דאסרה מתני' להוסיף על הראשונים ור"מ אסר להוסיף על השניים היינו שאינו שופך אלא במקום שלא הגיעו המים הראשונים כלומר שאין מוסיף ליטול אלא חצי הפרק ששייר ומניח חצי הפרק שנטל אבל אם כשהוסיף נטל עד הפרק בשטיפה אחת שרי והוי טעמא משום דאין דרך נטילה בכך כדאמרי' בר"פ שני דגיטין אי דמשא פלגא דידא הא אמרי דבי ר' ינאי אין ידים טהורות לחצאין הר"ש והרא"ש ז"ל. וביד פי"א דהלכות מקואות סי' ז' ח' ומפ' הוא ז"ל שם וגם בפי' המשנה דמתני' מיירי דוקא במים שניים משום דכבר נעשית הטהרה במים הראשונים ומפני כך אין צריך שיעור אלא כדי שימשח היד אבל במים הראשונים אינו פחות מרביעית לכל אחד ואחד וכבר כתבו רעז"ל. וכתב הרשב"א ז"ל בפ' כל הבשר הא דאמרי' מי רביעית נוטלים לידים לא' ואפילו לשנים ופרישנא דקא אתו משיירי טהרה א"כ למידק היכי דמי אי משום תרויהו בחדא זימנא מאי שיורי טהרה איכא הכא דמאן מינייהו בתרא ואי אתו בזה אחר זה כי אתו מכח רביעית מאי הוי השתא מי ליכא רביעית וי"ל דמיירי בזה אחר זה ובלבד שלא יפסיק הקלוח וקל הוא שהקלו בנטילה וכן פי' הרמב"ן ז"ל ומשום דהוי נצוק חבור כדאמרי' לענין מקוה כל זמן שרגליו של ראשון במים השני טהור וכ"כ הרא"ה ז"ל עכ"ל בית יוסף שם סי' ק"ס. וכתב עוד בשם רבינו ירוחם שכתב שדעת הראב"ד ז"ל דלעולם א"א לנטילה בפחות מרביעית לכל אחד ואפילו בדאתי משיורי טהרה דלא מהני אתו משיורי טהרה אלא להכשיר כשאין בכלי אלא רביעית ונוטל בו ואח"כ נותן לתוכו חצי רביעית ונוטל בו ע"כ ושם הביא כל דברי ה"ר יונה ו"ל דס"ל נמי הכי ע"ש. ובטור או"ח סימן קס"ב כתוב שם שרבינו יעקב בעל הטורים ז"ל משמע ליה שהירושלמי מפ' מתני' דמוסיפין על השניים

ר"ל מים שלאחר המזון דוקא קרי תנא שניים אבל מים שלפני המזון אפילו מים שניים אין מוסיפים דכל שלפני המזון בכלל אין מוסיפים על הראשונים הוא אבל דעת שאר המפרשים שגם הירושלמי יפרש דאין מוסיפים על השניים במים שלפני הסעודה ואע"פ שהירושלמי קורא למים אחרונים שניים לישנא דמתני' לחוד ולישנא דאמוראי לחוד ע"כ בקיצור. וכתוב בספר כל בו סי' כ"ג שאלו הראשונים מים ראשונים מטהרין אח הידים שניים מטהרין את המים שעל הידים ואחר שהמים הראשונים מקבלין טומאה מהידים היאך השניים מטהרין את המים שעל הידים ויחזרו הראשונים שהן טמאים ויטמאו את המים והשניים מקבלין עוד טומאה מן הידים ואין להם טהרה לעולם שהרי אמרו שמא יצאו המים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים אלמא הראשונים מקבלין טומאה מן הידים שחוץ לפרק וחוזרין ומטמאין אותם. ואומר אני כי עיקר טומאת הידים שאמרו לא טומאה ממש היא אלא טומאת לכלוך מפני מגע זיעה או צואה או שהרגו מאכולת וגזרו עליהם טומאה מאותו הלכלוך כאילו נגעו בטומאה ועשו אותם שניות לפסול את התרומה במגען ושלא לאכול בהן חולין ע"י הדחה וזה שאמר ראשונים מטהרין את הידים כלומר מורידין מהן הזיעה והלכלוך שעליהם שממנו הן טמאות ובאין השניים ומדיחין אותם המים שהן מטושטשות עם הזיעה והלכלוך ונשארו הידים נקיות וזהו השניים מטהרין את המים שעל הידים כלומר מדיחין את המטושטשות עם הזיעה והלכלוך שעל הידים ומפני זה צריך שיפסיק במים הראשונים שאם יתן כל הרביעית עליהם בבת א' אע"פ שהן מורידין הלכלוך מעליהן מ"מ הנשארים על היד משיורי הטשטוש הן ולכך צריך שיפסיק בהן כי המים הראשונים מדיחין את הטשטוש ומה שישאר ע"ג היד מהשניים הוא הלכך חששו שמא יצאו מים שניים חוץ לפרק והן מטושעשות מאותו מקום שהן ראשון ויחזרו ויטמאו את הידים טומאת לכלוך ולפיכך צריך להגביה את ידיו בשניים. כך נ"ל באמת ובבירור ורביעית שאמרו לנעילת ידים מפני שעשו אותם כטמאות ורביעית הלכה למשה מסיני הוא והוא מקוה לטהרה להטביל בו מחטין וצנורייאות אלא שבעלוהו כדאיתא בנזיר וכיון שעשו אותן כטמאות תקנו להן ברביעית שהוא כמקוה קטן א"נ שיערו חכמים שאין הידים מודחית יפה מן הלכלוך אלא ברביעית. וא"ת אם בשביל כך למה אמרו רביעית נותנים לאחד ואפילו לשנים והיאך שניים מדיחין יפה ברביעית והלא רביעית צריך לאחד הרי אמרו מוסיפים על השניים ואין מוסיפים על הראשונים כלומר צריך להוסיף בשניים עד כדי שיהא רביעית לכל א' וא' בין הראשונים והשניים אבל בראשונים אין צריך להוסיף כדי שיהא בהן רביעית לכל אחד ואחד בתחלה אבל ודאי די להם לשנים ברביעית לטהר הלכלוך מידיהם והכשר

הרביעית עולה לשניהם הואיל ושניהם רוחצין בבת אחת ואח"כ יבוא הרביעית השני על השאר וידיח המים המטושטשין מידיהם מ"מ צריך שיהא בהן רביעית בבת אחת מן הטעם הראשון כדי שיהא כמקוה טהרה ושני הטעמים צריכין זה לזה ודוקא במקום שאין מים מרובין דהיינו משא ולא משא אבל במקום שיש מים מרובין הא אמר רב חסדא אנא משאי מלא חפנאי מיא ויהבו לי מלא חפנאי טיבותא הלכך בעי טפי. ועוד כי אי אפשר לנטילת ידים בלא שפשוף מפני הזיעה ומפני הצואה שע"ג ידיו וכשהוא משפשף אינו יכול ליזהר שלא יגע חוץ למקום המים והרי הוא צריך ליטול לכתחלה הלכך בעי טפי מרביעית שהרי מן השפשוף ואילך צריך. עכ"ל ז"ל:

משנה ב

בכל הכלים וכו'. ופי' הר"ש ז"ל בכל הכלים בין של עץ בין של עצם בין של זכוכית ואפילו בכלי גללים וכו' אע"ג דלא חשיבי כלים לענין טומאה ולא במגופת החבית בתוספתא קתני שאם התקינה לכלי כגון שתקן לה בית מושב כשרה לנטילה ע"כ עם פי' הר"ש ז"ל וכן פירשו תוס' והרא"ש ז"ל שם פ' כל הבשר דמהאי טעמא אין נוטלין במגופת החבית אע"פ שמקבלת רביעית מפני שהיא חדה מלמעלה ואין לה בית מושב אלא שכופין אותה לכסות פי החבית כעין כסוי כוסות של כסף והכי משמע טעמא נמי ממתני' דחשיב מגופת החבית בהדי דפנות הכלים דאין מחוסרין חקיקה אלא לפי שאין יושבין שלא מסומכין ודלא כרש"י ז"ל שפירש שהטעם הוא משום דלאו לאשתמושי עבידא דאין חללה עשוי לתוכה אבל אם הוסיף בחקק עד רביעית נוטלין ממנה לידים ע"כ וכן פי' ג"כ הר"ש ז"ל. ובשבלי הלקט סימן ל"ו כתוב ויש מפרשים תקנה דקתני בתוספתא ר"ל הזמינה לנטילת ידים ע"כ:

ולא יתן לחברו בחפניו ביד שם. ובטור א"ח סי' קט"ן:

ואין מצילין מ"מ אין מצילין וכו' בלי ויו:

משנה ג

המים שנפסלו. פרק כל הבשר (חולין דף ק"ו) ברייתא בפלוגחא דר"ש בן אלעזר ס"ל אף בקרקע טובל בהן כל גופו אבל לא פניו ידיו ורגליו אפילו דרך טבילה ופי' רש"י ז"ל פניו ורגליו משום ידיו נקט להו ואורחא דמילתא נקט ע"כ. ומכח קושיא דאיכא לאקשויי אר' שמעון בן אלעזר השתא כל גופו טובל בהן פניו ידיו ורגליו לא כל שכן אוקימנא דבפסקינהו להני מים פסולים בחריץ קצר והמים פונים שם ואין שם שיעור מקוה אבל מחוברין למקוה עסקי' ובהא פליגי דר"ש בן אלעזר ס"ל גזרינן חריץ אטו כלי ות"ק סבר לא גזרינן חריץ אטו כלי אבל גבי טבילת כל גופו ליכא למיגזר דהא אין טבילה כלל

בכלי. ופי' הרי"ף ז"ל בברכות פ' אלו דברים שנפסלו משתיית בהמה י"מ שאין הכלב יכול ללקק מהן וי"א שהן עכורין שקרובין להיות כטיט הנרוק ע"כ. והרא"ש ז"ל פי' שנפסלו כגון חמי טבריא או שהם סרוחין ע"כ. וכן פירש ג"כ רש"י ז"ל בפ' כל הבשר ושם פליגי חזקיה ור' יוחנן וגריס רש"י ז"ל דחזקיה אמר אין נוטלין לידים בחמי טבריה ור' יוחנן אמר כל גופו טובל בהן אבל לא פניו ידיו ורגליו. והקשה עליו הר"ש ז"ל דהאמר עליו ר' יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן הכא בקרקע כשרין והעלה דעיקר הגירסא דר' יוחנן אמר התם כל גופו טובל בהן פניו ידיו ורגליו לא כל שכן כגירסת רבינו גרשום ור"ח ז"ל ע"כ. וכן מצאתי ג"כ שגורס הרא"ש ז"ל שם פרק כל הבשר וגם הרי"ף ז"ל בברכות פ' אלו דברים. ועיין בפרק שני דזבחים דף כ"ב. וכתוב בספר תרומת הדשן סי' ר"ס שפירשו רבינו יצחק מסימפונט ז"ל שאם טבל בהן את הספוג אם נשתנו מראיהן פסולין אבל לא נשתנו כשרין דספוג חשוב כאלו שתה מהן יונה ע"כ. משמע שר"ל דהספוג מוצץ כמו שהיונה מוצצת אבל אי הוי הספוג אינו מוצץ היה פסול לנטילת ידים ע"כ בקיצור וע"ש עוד:

עשה בהן מלאכה. ופי' הרמב"ם ז"ל שהטעם מפני שנעשה בהן מלאכה שמם מכלל השופכין ולפיכך אין נוטלין מהם לידים ע"כ:

ואם צינן יין במים. פי' הרא"ש ז"ל דמיקרי עשה בהן מלאכה:

אפילו נתכוון לשרות בזה בתמיה כן פירש הרמב"ם ז"ל אבל הר"ש והרא"ש ז"ל פירשו אפילו נתכוון לא ניחא לשון אפילו אא"כ גרסינן פסולין ואי גרסינן כשרין ראוי לגרוס אם נתכוין. וז"ל ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה שהביא רעז"ל מגומגם הרבה ונ"ל דה"ק אפי' היה כוונתו לשרות במים אלא שנתכוון בזה ונפל לשני אפילו הכי כשרים ולא נאמר שכבר נעשית כוונתו ויהיו פסולים כיון שלא נתכוון לשרות בזה כשרים. ע"כ:

משנה ה

המים שהנחתום. מטביל בהן את הגלוסקין פסולין דהוי כמו שרה בהן פתו ואע"פ שלא נשתנו מראיהן פסולין וכשהוא מדיח את ידיו במים ונותן ע"ג ככרות אם לא נשתנו מראיהן כשרין ואם נשתנו מראיהן פסולין כך כתוב בתוספתא הר"ש ז"ל:

הדיח בהם כלים מודחים וחדשים וכו' כך מ"מ. וכתוב שם בבית יוסף שכתב רבינו ירוחם ז"ל שהתוספות כתבו שהמים שהנחתום מדיח את ידיו בהם כשרים אם לא נשתנו מראיהם ושנראה מדבריהם שאפילו נעל בהן ידיו ידיו כשרים כ"ש אם נטלן במקום אחר והדיחם שם ע"כ וכן נראה מדברי ספר התרומה שכתב ואם הדיח בהם הנחתום את ידוו מחמת העיסה המים כשרים ע"כ:

אפילו חש"ו ואע"ג דר' יוסי בעי כוונת נותן ונוטל כדאיתא בתוספתא הני בני כוונה נינהו הר"ש והרא"ש ז"ל והקוף נותן לידים כך צריך להיות:

פרק ב

משנה א

נטל לידו אחת וכו'. יש גורסין ידו בלא למ"ד וכדאיתא בפי' רעז"ל. וכן בסיפא שתי ידיו (א). ואיתא במס' גיטין בר"פ שני בדף ט"ו לגירסת ר"ת ז"ל וז"ל וה"פ משטיפה אחת שצריך לשפוך מן הכלי על ידיו שני פעמים כדמוכח בכמה דוכתי במסכת ידים דצריך מים ראשונים ושניים ועל זה קאמר ואם נטל ידו אחת משטיפה אחת גדולה שהיא כשתים ידו טהורה כיון שיש בשטיפה זו כשיעור מים ראשונים וקמסיים בסיפא שתי ידיו בשטיפה אחת ר"מ מטמא עד שיטול מרביעית אע"ג דכשנטל בשתי שטיפות לא בעי רביעית השתא דליכא אלא שטיפה אחת צריך רביעית בשטיפה זו אבל ידו אחת אין צריך רביעית כי אתי משיורי טהרה אלא שתהא אותה שטיפה מרובה כשתים עכ"ל ז"ל. אבל רש"י ז"ל גריס התם הנוטל ידו אחת ואחת בשטיפה ידיו טהורות ופי' הנוטל ידו אחת מן הכלי בזריקה על ידיו כתקון חכמים ואחת בשטיפה בנהר במ' סאה ע"כ. ובסמ"ג עשין כ"ז כתוב שזה מדבר כשהעביר כבר הטיט ודבר החוצץ ועושה אחת מרובה כשתים ע"כ. והביאו הטור שם בשם ספר המצות דמה שמזכיר ראשונים ושניים היינו דוקא במים שבאין לטהר. אבל מלבד אלו צריך ליתן עליהם פעם אחרת כדי להסיר מהן הלכלוך וכל דבר שחוצץ ואותם לא הזכיר במשנה ע"כ. וכתבתיו בר"פ דלעיל בהגה"ה:

בפי' רעז"ל צריך להיות אע"ג דאין בכלי רביעית אלא דאתו משיורי טהרה אבל לשתי ידיו אע"ג דאתו משיירי טהרה לא מהני עד שיטול שני פעמים ראשונים עד הפרק ושניים עד הפרק והוא פי' שני לה"ר שמשון ז"ל. ופי' עוד ובהא ליכא מאן דפליג אר"מ. ופירשו הר"ש והרא"ש ז"ל נטל ידו אחת שלא רצה לטהר אלא ידו אחת ונטלה בשטיפה אחת ולא שפך פעמיים עליה ידו טהורה אע"פ שלא היו במים רביעית אלא דאתו משיורי טהרה אבל אם נטל שתי ידיו בשטיפה אחת ר"מ מטמא עד שיטול מרביעית אע"ג דאתו משיורי טהרה כיון שלא שפך פעמיים על ידו. אבל אם היו רביעית נטהרו ידיו בשטיפה אחת:

נפל ככר של תרומה על המים שנפלו מידיו לארץ טהור כמו שידיו טהורות:

ר' יוסי מטמא הככר אע"פ שהידים טהורות מידי דהוה אסיפא נטל את הראשונים ואת השניים למקום אחד ור"מ סבר דל"ד דהתם אפסיק והיו הראשונים טמאים ולא טהרום השניים והכא לא אפסיק ע"כ. טהור דר"מ סבר דכי היכי דמהני וכו' כדפי' רעז"ל:

משנה ב

שאין המים האחרונים וכו' (ב). הכא קרי למים שניים מים אחרונים והן שפיכה שנייה שע"ג מים ראשונים וכדפי' כבר רעז"ל:

רשבג"א כל שהוא מבריית המים טהור. אפילו מה שע"ג צרור אי נמי מודה רשב"ג במים שע"ג צרור אלא קאי אהא שאמר ת"ק שאין האחרונים מטהרין אלא מים שע"ג היד ואתא רשב"ג למימר גם אם היה על היד דבר שהוא מבריית המים כגון יבחושין אדומים המים השניים מטהרין אותם. הר"ש והרא"ש ז"ל:

בפי' רעז"ל ואין הלכה כרשב"ג וכן בפי' הרמב"ם ז"ל ותימה הוא לע"ד דהא בפרק שני דזבחים משמע דהלכתא כוותיה וכן יש מי שפסק דלכתחלה נוטלין לידים ביבחושין אדומים ובכל דבר שתחלת ברייתו מן המים. וכן פסקו להלכה למעשה בספר שלחן ערוך סי' ק"ס. ועיין על זה בבית יוסף שם סי' קס"ב:

משנה ג

הידים מיטמאות ומיטהרות וכו' כך צ"ל. אבל ה"ר יהוסף ז"ל מחק היוד וכתב כן מצאתי ע"כ. וכתוב בסמ"ג עשין סימן כ"ז דגרסת רש"י ז"ל בסוטה דף ד' נטל את הראשונים ואת השניים חוץ לפרק וחזרו ליד טהורה:

נטל את הראשונים חוץ לפרק ואת השניים עד הפרק וחזרו ליד טמאה וכך הביאה ג"כ בספר התרומה ע"כ וכן נראה הגירסא בשבלי הלקט סימן ל"ו. והטור גרסתו בא"ח סי' תס"ב כגרסתנו ושם בבית יוסף הביא ג"כ שתי הגירסאות וביארם. וז"ל רש"י ז"ל תניא הנוטל ידיו צריך שיגביה ידיו למעלה שמא יצאו מים חיץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים ומים שניים מטהרין את הידים כדתנן במס' ידים שצריך מים על ידיו שני פעמים הראשונים מטהרין את הידים והשניים מטהרין את המים הטופחין על ידיו שנטמאו בתחלה מחמת ידים ותני התם הידים מיטמאות ומיטהרות עד הפרק כלומר מן הפרק ולמטה גזרו עליהן להיות שניות ופוסלות את התרומה ומיטהרות בנטילה. נטל את הראשונים ואת השניים חוץ לפרק וחזרו ליד טהורה שהרי טהרו שניים את הראשונים נטל את הראשונים חוץ לפרק ואת השניים עד הפרק וחזרו ליד טמאה כלומר יצאו הראשונים חוץ לפרק ועל השניים לא הקפיד ליטול עד מקום שיצאו הראשונים אלא עד הפרק כמשפטם וחזרו הראשונים ליד טמאה שהרי נטמאו תחלה מחמת הידים

והשניים לא טהרו את היוצאין הלכך צריך שיגביה ראשי אצבעותיו למעלה שמא יצאו מים הראשונים ויטמאו את הידים עכ"ל ז"ל. ומתני' דקתני מים ראשונים ושניים מיירי דוקא כשידיו נקיות דאז די לו בשני פעמים אבל אם ידיו מלוכלכות בשום דבר צריך מלבד אלו השניים פעם אחת קצת מן הרביעית להסיר הלכלוך דשלשתם סגי ברביעית אחת ודעת הרמב"ם ז"ל שלא נזכרו מים שניים אלא לענין תרומה ולא לענין חולין כלל: בפי' רעז"ל וחזרו ליד טמאה לפי שנטמאו השניים בראשונים שחוץ לפרק שאין השניים מטהרין את הראשונים שחוץ לפרק וכו'. אמר המלקט לשון הר"ש והרא"ש ז"ל לפי שנטמאו השניים בראשונים וכשחזרו ליד טמאוה והיינו דאמרי' בפ"ק דסוטה מים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה שמא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים אבל כשלא נטל את הראשונים אלא עד הפרק אע"פ שיצאו השניים חוץ לפרק וחזרו ליד טהורה כי היד חוץ לפרק טהורה ולא נטמאו בה השניים ופי' רש"י ז"ל שם בסוטה דהכי תנן נטל הראשונים ושניים חוץ לפרק וחזרו ליד טהורה נטל את הראשונים חוץ לפרק ואת השניים עד הפרק וחזרו ליד טמאה אגב חורפי' לא עיין בה דאלו ואלו אם חזרו לפרק טמאה לבד כשנטל ראשונים עד הפרק והשניים חוץ לפרק וחזרו ליד טהורה ע"כ: עוד בפירושו של רעז"ל משום שמא נטמאו כשנפלו מיד זה ליד זה ומשום שמא יש להם דין וכו' כך צ"ל:

נטל את הראשונים לידו אחת וכו'. עיין בבית יוסף א"ח סימן קס"ב. וראיתי שהגי' ה"ר יהוסף ז"ל נטל את הראשונים בידו אחת ונמלך ונטל את השניים בשתי ידיו טמאות נטל את הראשונים בשתי ידיו ונמלך ונטל את השניים בידו אחת ידיו טהורות נטל ידו אחת וכו' וכתב כך מצאתי ע"כ:

נטל ידו אחת ושפשפה כו'. מצאתי כתוב שם בספר לבוש תכלת סעיף ח' וז"ל נטל ידו א' ושפשפה לנגבה בראשו או בכותל טהורה ואם אח"כ חזר ונגע באותם מים שבאו מידו על הראש ועל הכותל טמא שאותם מים טמאים וחזרו וטמאו את היד שנגעה בהם ואע"ג דכל כמה דלא שפשף מטהרין בשפשוף כלומר וא"כ צריכין לומר שהמים שעל הידים טהורין הם ומטהרין את הידים השתא דחזר ונגע גרע כן כתוב בש"ע והם דברי רבינו שמשון וצריכין ביאור דה"ד דאי מיירי ששפך רביעית שלם בבת א' על היד ושפשפה בראש או בכותל וחזר ונגע בהן אמאי טמאה כבר נתבאר דהנוטל ברביעית שלם אין כאן מים טמאים כלל וכן אם נטלם מרביעית שלם ובזה אחר זה במים ראשונים ושניים כדינא אמאי טמאה הרי טהרו השניים את הראשונים שע"ג היד אלא ע"כ מיירי שלא נטל כי אם מים ראשונים בפחות מרביעית והאי פחות מרביעית ה"ד אם לא היו יותר

בכלי שנטל ממנו רק אלו המים אמאי אם שפשפה בראשו או בכותל ונגבה טהורה הא לא היו כאן מים כשיעור טהרה אלא ע"כ מיירי דאתו משיורי טהורה וא"כ משמע כאן דפחות מרביעית דאתו משירי טהרה ה"ה מצד א' דינם כרביעית שלם ומצד א' אינם כרביעית שנם. דינם כרביעית שלם שאם שפכן כולם בבת אחת על היד א"צ מים שניים אלא יכול לנגבם מיד והוי טהורה. ואינם כרביעית דברביעית אין כאן מים טמאין כלל ואפילו נגע בהן במים אחר הנגוב אינם מטמאין אבל הכא היד טהורה בנגוב והמים נשארו טמאים ואם חזר ונגע בהן אח"כ טמאו את היד. ונ"ל דמה"ט קאמר שפשפה בראשו או בכותל לנגבה ולא אמר שנגבה במטפחת משום דכשמקנח בשערות הראש או בכותל דרך הוא שמקנח היד ומשירה מיד ואין חוזר ונוגע באותו מקום ואין השערות והכותל מתלחלחים כ"כ שיטמאו מיד את היד אבל כשמנגב במטפחת דרך הוא לקנח ולחזור ולקנח ולכרוך המטפחת סביב ידו המתקנחת ונטמאת היד מיד באותו הניגוב שהרי חוזר ונוגע בלחלוחית שע"ג המטפחת מן המים נ"ל. א"נ לאידך גיסא נקט שפשפה בראשו או בכותל משום דבשערות ראשו ובכותל אין המים נבלעין בתוכם אלא נשארים שם בעין לפיכך אע"ג דבשעת נגוב הידים נטהרין מן הטעם שכתבתי שדרך להסירם מיד וכו' מ"מ כשחוזר ונוגע בהם כיון שהמים עדיין בעין הם שם חוזרות ומטמאים את הידים אבל כשמנגב במטפחת המים נבלעים לתוכה לפיכך ל"מ שמטהרים את הידים בשעת ניגוב אלא אפי' חזר ונגע בה אח"כ המים טהורות עכ"ל. טהורות כיון שאין המים הטמאים עלי' בעין רק נבלעים בתוכה וזה נ"ל עיקר וכן נוהגים דהואיל והוא דבר דמדרבנן אזלינן ביה לקולא ע"כ:

בראשו או בכותל (ג) **טהורה** קשה דבשלמא בכותל שפיר אבל בראשו אמאי טהורה הא מחכך בראשו בעי נטילה לתפלה כמו שכתוב בתשובת הרשב"א ז"ל. שהובאה בבית יוסף סוף סי' ד' דא"ח ותמצאנה בתשובותיו סי' קנ"ו וגם בתשובות להרמב"ן ז"ל שהובא בב"י א"ח סי' צ"ב וסי' קס"ד ופסקו ג"כ להלכה שם בספר ש"ע וא"כ נימא תהוי תיובתא להרשב"א ז"ל. ונראה לע"ד דלפי זה צריך לחלק בין שפשוף דמתני' לחכוך הראש דחכוך הוי בראשי אצבעותיו בין השערות דאיכא מלמולי זיעה טפי אבל שפשוף דמתני' הוי בפס ידו ואצבעותיו ע"ג קצוות שערות ראשו דליכא מלמולי זיעה כולי האי או שמא בראשו לאו דוקא אלא ר"ל כובעו וה"ה שאר בגדיו דו"ק:

נוטלין ד' או חמשה וכו' ובטור א"ח סי' ק"ס וכתוב שם בבית יוסף ואפשר שאם ידי השני מרוחקין מידי הראשון לא עלתה לו נטילה לפי שהוא נוטל במי רחיצת חברו אלא כשידו השני סמוכות לידי הראשון מיירי דחשבינן להו כיד אחת ע"כ:

משנה ד

ספק נעשה בהם וכו' בטור או"ח סי' ק"ס וז"ל שם מים שיש לו ספק בהן אם נעשה בהן מלאכה אם לאו או שיש לו ספק אם יש בהן שיעור אם לאו או אם הם טהורים או טמאים או ספק אם נטל ידיו אם לאו טהור ע"כ. ומ"ש ספק אם נטל ידיו וכו' כתב בבית יוסף שכן כתוב בהרמב"ם ז"ל פ' ששי מהלכות ברכות וגם בפי' המשנה פ"ד דמסכת טהרות אע"פ שאינו בגרסת המשנה ע"כ בקיצור וכתב עוד שכתב ה"ר מנוח ז"ל דטמאים וטהורים אידים קאי כלומר שהיה שומר את ידיו ונסתפק לו אם הסיח דעתו מהם וטמאים או לא הסיח וטהורים ויש לפ' דאמים קאי לפי שמים הפסולים לנטילת ידים כטמאים הם חשובים. וכתב עוד דטעמא דכל ספק בטהרות ידים טהור משום דנטילת ידים עיקרו מדרבנן וספיקא דרבנן לקולא ע"כ:

ספק הידים ליטמא ולטמא ולקמן באידך בבא מפ' לה דכיצד קאי אליטמא ולטמא וכבר פירש ברישא ספק ליטהר וכמו שפירש רעז"ל באומרו והיינו ספק ליטהר דפליגי בסיפא וכו'. ומפני שאמרו דקתני קאי אפ"ד דמס' טהרות סימן ז' וסימן י"א:

נגע בשניהם ספק טמאה בטמא וטהורה בטהור או טהורה בטמא וטמאה בטהור גרסי' דכתרים לשון זכר הם. וה"ר יהוסף ז"ל הגי' וטהורה בטהור טמאה בטהור וטהורה בטמא וכתב כן מצאתי:

פרק ג

משנה א

המכניס ידיו לבית המנוגע חולין פ' השוחט (חולין דף ל"ג) והתוספתא שהביאו שם בגמרא הביאה הר"ש ז"ל בספ"ק דטהרות וכתבתי' אני בפ' בתרא דטהרות סי' ד'. ידיו תחלה גרסי' וכן הגי' הרי"א ז"ל:

מטמאין את הידים להיות שניות דברי ר' יהושע. כתב הר"ש ז"ל אע"ג דפלוגתא דר"ע ורבנן במכניס ידיו לבית המנוגע לתרומה ולקודש כדאיתא בפ' שני דחולין סיפא דהאוכלין והמשקים דפליגי בה ר' יהושע ורבנן לקדש דוקא ולא לתרומה ע"כ:

אמר רשב"ג ס"א אמר רבן גמליאל. אמר לה ובמה ס"א בתי ובמה וכו':

היתה טומאתה ס"א היתה הטומאה ס"א היתה טומאתו:

מבואר הדבר כך צ"ל. (א) ופי' הרא"ש ז"ל מבואר הדבר מאחר שהוצרך לשאול לה דאי אף נטמא בולד הטומאה מטמא את הידים לא היה צריך לשאול במה נטמא התנור:

משנה ב

היד מטמאה ס"א ויד מטמאה:

כל הפוסל וכו' פי' האי כללא דברי ר' יהושע הוא כדקתני בסיפא דברי ר' יהושע אבל לרבנן דמתני' דלעיל את שנטמא בולד הטומאה אינו מטמא את הידים והאי דאיצטריך ליה למיתני היד מטמאה את חברתה והלא גם זה בכלל הפוסל את התרומה דאם היתה ידו אחת טמאה פוסלת את התרומה כדתנן בפירקין דלעיל היתה ידו אחת טמאה ואחת טהורה ולפניו שני ככרים משום דרישא איירי אף לתרומה כמו לקדש והיד מטמאה לא איירי אלא לקדש דבפרק חומר בקודש תנן היד מטמאה את חברתה לקדש ומייתי עלה מתני' דהכא הר"ש והרא"ש ז"ל. אבל תוס' ז"ל שם בשבת פ"ק נראה שסוברים דגם רישא איירי דוקא לקדש. ועיין במ"ש שם בפרק בתרא דחגיגה סי' ב':

אמר להם והלא כתבי הקדש. וכתבי הקדש הם כמו שני אע"ג דלרבי יהושע נמי כתבי הקודש מטמאין את הידים אף לתרומה כדאיתא בפ"ק דשבת דידים הבאות מחמת ספר פוסלות את התרומה ויד מטמאה את חברתה לא איירי אלא לקדש כדמוכח בחגיגה לא חשש רבי יהישע אלא למצוא תשובה לדברי חכמים שאמרו שאין שני עושה שני אע"פ שאין התשובה שוה לנידון והא דלא אייתי להו מאוכל אוכל שני משום דפסול גוי' שאני הר"ש והרא"ש ז"ל. ועיין עוד בפי' הר"ש ז"ל גם עיין בפי' רש"י ז"ל פ' אלו דברים דף נ"ד:

משנה ג

ר"ש אומר רצועות תפילין וכו'. שבת דף ע"ט קתני בתוספתא (א) ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש הנוגע ברצועה טהור עד שיגע בקציצה דהיינו הדפוס של עור ר' זכאי אומר משום ר"ש עד שיגע במזוזה עצמה שהן האגרות שבתוך הבתים:

משנה ד

ר' יהודה אומר. ואין הלכה כר' יהודה. הרמב"ם ז"ל:

משנה ה

ר' יהודה אומר שיר השירים וכו'. בפ"א דמגלה דף ז' ופליגי התם במגילה אם מטמאה את הידים. הר"ש ז"ל:

קהלת אינה מטמאה. מפני שחכמתו של שלמה היא ולא ברוח הקודש נאמרה והם דברי ר"ש בן מנסיא בתוספתא וס"ל בקהלת כרבי יוסי ופליג עלי' בשיר השירים דר"ש בן מנסיא אית ליה דשיר השירים מטמאה ולית בה פלוגתא:

אמר שמעון בן עזאי (**ב**) **וכו'**. נראה דכל זה דברי שמעון בן עזאי אפילו אמר ר' עקיבא וכו' עד א"ר יוחנן והוא כמו ואמר ר' עקיבא:

ושיר השירים קדש קדשים. בברייתא אמר ר' אלעזר בן עזריה למה הדבר דומה למלך שנטל סאה חטים ונתנה לנחתום א"ל הוצא לי כך וכך סולת כך וכך סובין כך וכך מורסן וסלת לי מתוכה גלוסקא אחת מנופה ומעולה כך כל הכתובים קדש ושיר השירים קדש קדשים שכולו יראת שמים וקבול עול מלכותו ע"כ. ולפי מאי דתנן על שיר השירים שלא תטמא בלשון נקבה כן היה ראוי לשנות כיום שניתנה בו שיר השירים. וכן ראיתי שהגיה ה"ר יהוסף ז"ל ותמהתי שכתב ס"א כיום שניתנה תורה לישראל ע"כ. ועיין בריש פי' שיר השירים להרב מוהר"ר משה אלשיך נ"ע. בהקדמה עלה ב'. ובפירוש עלה ה' עוד ב' פירושים ומצאתי עוד בריש פי' קהלת להחכם ה"ר משה גלנטי נ"ע שנקרא שיר השירים קודש קדשים כההיא דבזוהר פרשת תרומה דף קמ"ד שבשיר השירים רמוז כמה ענייני מעשה בראשית רזא דאבהן גלות דמצרים וגאולתו שירת הים עשרת הדברות מעמד הר סיני הליכת ישראל למדבר כניסת הארץ בנין בית המקדש עיטורא דשמא קדישא גלות ישראל בין האומות גאולתן של ישראל תחיית המתים ועולם הבא מה שהיה מה שהווה מה שיהיה עד אחר יום השביעי שבת הכל הוא בשיר השירים ולכך נקרא קדש קדשים ע"ש שכולל כמה קדושות ע"כ. וזה לשון פי' דון יוסף ן' יחייא ז"ל בתחלת פי' שיר השירים והילך כל לשונו ממש אמר העבד הקטן יוסף בן לאדוני הרב דון דוד ן' יחייא להיות כי המלך שלמה הפליא לדבר ולומר ענייני כל החכמות באופנים משונים מהדבור פעם במשל ומליצה. ופעם כדברי חכמים וחידותם. ופעם במליצת השיר אשר הוא אחד מחמשה אופני הדבור הגיוניי. כי יהיה אם מופתיי ואם נצוחיי ואם הלציי ואם הטעאיי ואם שירייי. לכן פירש היות הספר הזה נאמר בדבור שירייי. ולהיות כי בדבור מהאופן הלז הרבה לחבר ספרים אין קץ כאמרו ויהי שירו חמשה ואלף פירוש כי השיר הזה הוא נעלה מכל שאר השירים ויוצא מתחת גדרם. להיותם משל לדברי חכמה הנשפעת באמצעות הנפש המשכלת מה שהשיר הלז הוא משל ורמז בדברים אלהיים בדבוק האלוה עם עמו בחירו וזולתן מהענינים מהדבוק חולף ועתיד שהם נבואות נשפעות באמצעות הנפש האלהית ויחס הנשפע אל הנשפע כיחס האמצעי אל האמצעי. ואמנם גדולת הנפש האלהית על המשכלת היא מן המפורסמות אשר אין צריך להן ראיה. וזהו אומרו שיר השירים וכו' שרוצה לומר זה השיר הוא המשובח והנעלה מכל השירים אשר לשלמה לסיבה שאמרנו וזהו אמרם ז"ל כל השירים קדש ושיר השירים קדש קדשים ע"כ:

כן נחלקו על קהלת וכן גמרו דמטמאה את הידים כדברי בן עזאי:

פרק ד

משנה א

משני לוגין ועד תשעת קבין הגי' הרי"א ז"ל:

א בפי' רעז"ל ואינה מחזקת מים כדי רחיצת רגלו אחת אמר המלקט הוא פי' מאי דקתני בת"כ שנסדקה ואינו יכול לרחוץ בה רגלו אחת אי נמי יש לפ' שהסדק כ"כ גדול דקודם שירחוץ רגלו אחת יצאו כל המים ומרבה לה התם בת"כ הואיל ומשמשת ישיבה עם מלאכתה מדכתיב כל כלי. וממעט בת"כ כפה סאה מדכתיב אשר ישב שאין משמשין ישיבה עם מלאכתם ופי' הר"ש ז"ל כלומר דעריבה קודם שנסדקה נמי רגילין לישב עלי' ובפ' עשרים דכלים פירשתי שרגילין ללוש בה וכשנסדקה נמי חזיא ללישה שהעיסה סותמת הסדק ואין המים יוצאין עכ"ל ז"ל. ובפחות משני לוגין או יותר מט' קבין אפילו נסדקה אינה טמאה מדרס:

משנה ב

כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן (ב) בין שנוי קדש בין שנוי בעלים ולאו דוקא שנזבחו דהה"נ בקבלה והולכה וזריקה שהזבח נפסל בד' עבודות אלא עבודה קמייתא נקט כשרין לזרוק הדם ולהקטיר הנקטרין ולאכול הנאכלין אלא שלא עלו לבעלים וצריך להביא קרבן אחר אם קרבן חובה הוא או נדר:

הפסח בזמנו בערב פסח מחצות ואילך אבל בשאר ימות השנה שלמים הוא וכולהו מפ' בזבחים מקראי:

לא הוסיף לפסול אלא עולה מדקאמר הנאכלין ועולה כולה כליל הרא"ש ז"ל:

אמר שמעון בן עזאי מקובלני מפי שבעים ושנים זקן וכו' כך צ"ל:

משנה ג

גזר ר' טרפון מעשר עני פי' מלבד מעשר ראשון:

אמר לו ר' ישמעאל אלעזר בן עזריה אחי עליך ראיה ללמד וכו' כך ראיתי קצת בעלי משנה גורסין בילדותי אבל אני לא מצאתי מורגל. לומר לשון זה של אחי רק ר' אלעזר בן עזריה וכדאיתא נמי בפ"ק דברכות דף י"א א"ל ר' אלעזר בן עזריה לר' ישמעאל ישמעאל אחי אמשיל לך משל לה"ד לאחד שאומרים לו זקנך מגודל אמר להם יהיה כנגד המשחיתין אף וכו' כך:

שאתה מחמיר שמעשר שני קדש וצריכין הבעלים להעלותו ולאכלו בירושלם ומעשר עני חול והמחמיר בדברי סופרים עליו ראי' ללמד:

השיב ר' אלעזר בן עזריה מה בבל מעשר שני בשביעית אף עמון ומואב מעשר שני בשביעית כך צ"ל:
מצרים מפני שהיא קרובה כך הגרסא בקצת דפוסים.
אלא כמפסידן נפשות וקובע אתה וכו' כך מצאת. מוגה. הריני כמשיב על טרפון אחי רוצה לומר שהוא משיב לר' אלעזר בן עזריה כמו שהשיב לו ר' טרפון:
אצל ר' אליעזר ללוד ביו"ד צ"ל:
צא ואמור להם משמי אתם אל תחושו וכו' כך מצאתי מוגה:
עד הלכה למשה מסיני ה"ר יהוסף ז"ל מחק מלת עד:
שעמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית וכך העיד ג"כ ר' דוסא בן הרכינס בשם חגי הנביא בפ"ק דיבמות דף י"ו. תניא בתוספתא א"ר יוסי בן דורמסקות אני הייתי עם זקנים הראשונים כשבאו מיבנה ללוד ובאתי ומצאתי לר' אליעזר שהיה יושב בחנות של נחתומים בלוד אמר לי מה חדוש היה לכם בבית המדרש אמרתי לו תלמידיך אנו ומימיך אנו שותין אמר לי אי אפשר לבית המדרש בלא חדוש אמרתי לו את ההלכות ואת התשובות ואת המנין וכשהגעתי לזה זלגו עיניו דמעות אמר סוד ה' ליראיו ואומר גלה סודו אל עבדיו צא ואמור להם אל תחושו למנינכם כך מקובלני מריב"ז שקבל מן הזוגות והזוגות מן הנביאים ונביאים מן משה הל"מ שעמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית ע"כ. ופי' הר"ש ז"ל תלמידיך אנו בפ"ק דחגיגה משמע שלא אמר כן וכעס עליו ר' אליעזר ואמר לו פשוט ידיך וקבל עיניך לפי שלא אמר כן ושמא תנאי הוא. ונביאים ממשה משמע הלכה למשה מסיני ממש עכ"ל ז"ל:

משנה ד

בו ביום בא יהודה גר עמוני ברכות פ"ד דף כ"ט מייתי לה ושמעינן מינה דאפילו בו ביום לא מנע עצמו רבן גמליאל מבית המדרש וכן פי' הרמב"ם ז"ל וז"ל א"ל ר"ג אסור אתה הסתכל שלא נמנע ר"ג מבית המדרש אע"פ שמינו נשיא לר' אלעזר בן עזריה והטעם שלא רצה להתבטל מתלמוד תורה ע"כ:
וכי עמונים לא גרסי' רק עמונים. לחוד דמואבים לא הגלה אותם דהכי כתיב שאנן מואב מנעוריו וגו' עיין תוס' דמגלה בפ"ק דף י"ב ושם הקשו היכי קאמר דסנחריב בלבל עמון דבירמיה קחשיב להו באותם שהגלה נבוכדנאצר ותרצו לפי שסנחריב היה ראשון שבלבל נקרא הכל על שמו ע"ש וכן פי' ג"כ הר"ש ז"ל. וכן בסמ"ג דף מ' ע"ב:
שכבר חזרו אית דגרסי וכבר חזרו. וכתוב בספר הלבוש דאבן העזר סימן ד' סעיף י' אבל האידנא אחר שעלה סנחריב וכו' עד ואע"פ דודאי מיעוטם נשארו במקומותם וה"ל קבוע

וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי מ"מ אותו שמתגייר הרי הוא פורש מהם וכל דפריש מרובא קא פריש ומותרים מיד ע"כ. והוא בטור שם ובמפרשים וכתבו רעז"ל:
והתירוהו לבא בקהל בתוספתא מסיים בה אמר רבן גמליאל אף גר מצרי כיוצא בזה א"ל למצרים נתן לה קצבה הכתוב שנאמר מקץ מ' שנה אקבץ את מצרים מן העמים אשר נפוצו שם וישבו על אדמתם ע"כ אבל ר' עקיבא משמע מתוספתא שהוא משוה המצרי לעמוני ושמא לא אסיק אדעתי' מה שנתן להם קצבה הר"ש ז"ל. נראה דה"פ וכיון שנתן להם קצבה כבר ודאי שבו למקומן ואין להתיר המצרי עד דור שלישי:
ומצאתי כתוב בביאורי הר"ר אייזק שטיין שעל סמ"ג דדף מ' ע"ב וז"ל א"ל רבן גמליאל וכו' נ"ל שבלשון תימה השיב לר' עקיבא כלומר וכי ס"ד שאף המצרי יהא מותר מפני שבלבל סנחריב ודעת ר"ג כמו שהשיב ר' יהושע שניהם עונים על דברי ר' עקיבא ושניהם סוברים שגר מצרי אינו מותר אלא שר"ג עונה בקוצר וסתם דבריו ור' יהושע פי' דבריו ונדחקתי לפ' כן כי לקמן בדף מ"ח בע"ב כתב שר"ג ור' יהושע חולקין על ר' עקיבא ע"כ:

משנה ה

תרגום שבעזרא ושבדניאל תימא דלא קתני שבדניאל ושבעזרא. והשתא הדר לענייננא קמא בפירקין דלעיל עניני כתבי הקדש שמטמאין את הידים:
תרגום שכתבו עברית בפ"ק דמגלה דף ח' איתא אע"ג דמשמע מפי' רש"י ז"ל ותוס' ז"ל דהתם דההיא דמייתי התם הויא ברייתא ובפ"ק דמגלה כתבתי מאי דשייך על האי מתניתין ע"ש ופי' תרגום שכתבו עברית ר"ל לשון הקדש אבל לא כתב עברי ממש ומצאתי מוגה ביד בספר מדוייק שם פ"ט דהלכות שאר אבות הטומאות תרגום שכתבו ערבי וערבי שכתבו תרגום או שכתב כתבי הקדש בכתב ערבי אינם מטמאין וכו' לעולם אינו מטמא את הידים עד שיכתבנו אשורית על העור בדיו כך מצאתי מוגה:

משנה ו

סימן הזין הכתוב בפי' רעז"ל קודם דבור המתחיל קובלין צריך למחוק אותו משם ולכותבו קודם דבור המתחיל מטהרין את הנצוק:
ספרי המירם פי' הרמב"ם ז"ל מלשון הרמה שידיחם האל ויסירם מן המציאות כענין תפלה כמו שקוראים לבית אשר מתקבצין בו לדברים הללו בי אבידן ואותו בית יכריתהו האל ויאבדהו ע"כ וכן בערוך הביאו בערך המם אבל הרא"ש ז"ל גריס ספרי מירס בסמך ואומר שהיה אחד ששמו כך:

משנה ז

אמת המים הבאה מן הקברות מודו בה צדוקים דטהורה דכתיב מקוה מים יהיה טהור כך הוא לשון הר"ש ז"ל נראה שר"ל אע"ג דכתיב מקוה מים יהיה טהור וכדתנן בפ' ששי דפרה נתן ידו או רגלו וכו' פסולים כדילפי' בפ' שני דזבחים דף כ"ה מהאי קרא אפ"ה המקוה טהור הואיל ועיקר המקוה קאי הכא במקום טהרה וז"ל הרמב"ם ז"ל הבאים מבית הקברות שהן טהורים ואע"פ שראשו מחובר במקום טמא ע"כ משמע קצת דאם המקוה עומד כולו בבית הקברות שהוא פסול בין לפרושים בין לצדוקים:

אומרים לצדוקים קובלים אנו עליכם פרושים שאתם אומרים שורי וחמורי שהזיקו חייב אני לשלם עבדי ואמתי שהזיקו אני חייב לשלם ומה אם שורי וחמורי שאינו וכו' כך צ"ל:

תאמרו ועבד ואמה מ"מ בעבדי ואמתי שיש בהן דעת שאם אקניטנו ילך וכו' וכך הוא בקצת דפוסים:

משנה ח

אמר מין גלילי וכו' עם משה בגט בבבא בתרא פ' גט פשוט (בבא בתרא דף קס"ב) כתבו תוס' ז"ל לא גרסי' את המושל עם השם בגט כמו שכתוב בקצת משניות כי מה ענין השם בגט דודאי כשנצחו בית חשמונאי היו כותבין בשנה כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון מקמי דאתבטילת אזכרתא מן שמיא כדאיתא בפ"ק דר"ה אבל המושל לא היו כותבין שהיו כותבים את השם אלא ודאי עם משה גרסי' ע"כ. ואיתה נמי כהרא"ש ז"ל שם דף רי"ד. וז"ל הר"ן ז"ל בפ"ק דגיטין דף תקנ"ז במסכת ידים תנן אמר צדוקי קובלני עליכם פרושים שאתם כותבין מושל עם משה בגט ולא עוד אלא שאתם מקדימין מושל למשה ע"כ בקיצור:

וכשלקה פרעה מה הוא אומר ה' הצדיק כך מצאתי מוגה:

סליק וסליקא לה מסכת ידים. יבא על עמי בעדי עדיים. אמן